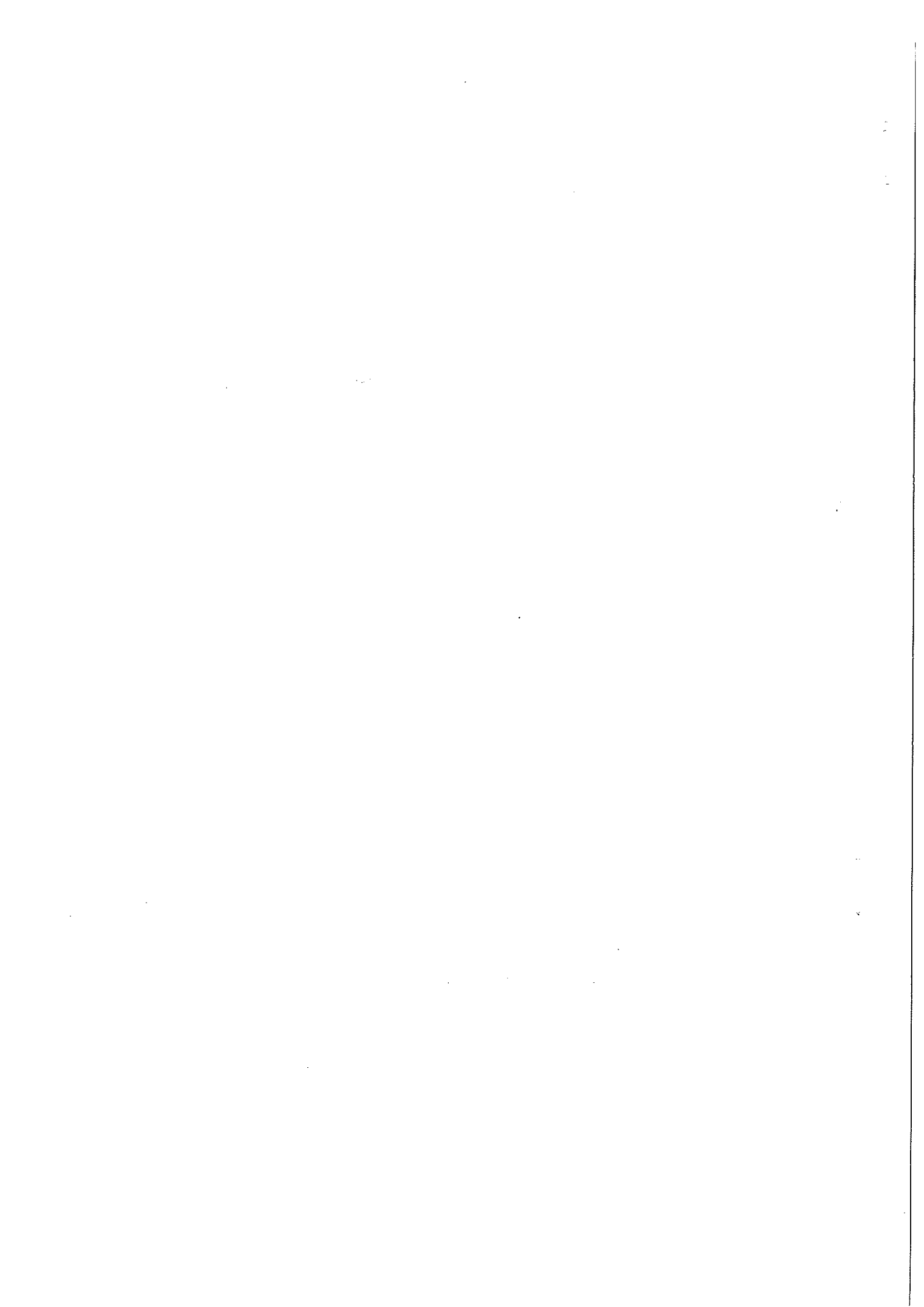

I N L E I D I N G

Dit nummer van de "Natzweiler Berichten" heeft
geen inleiding.
Het mag voor zichzelf spreken.

Nico Wijnen

Nr. 12 - mei 1970.

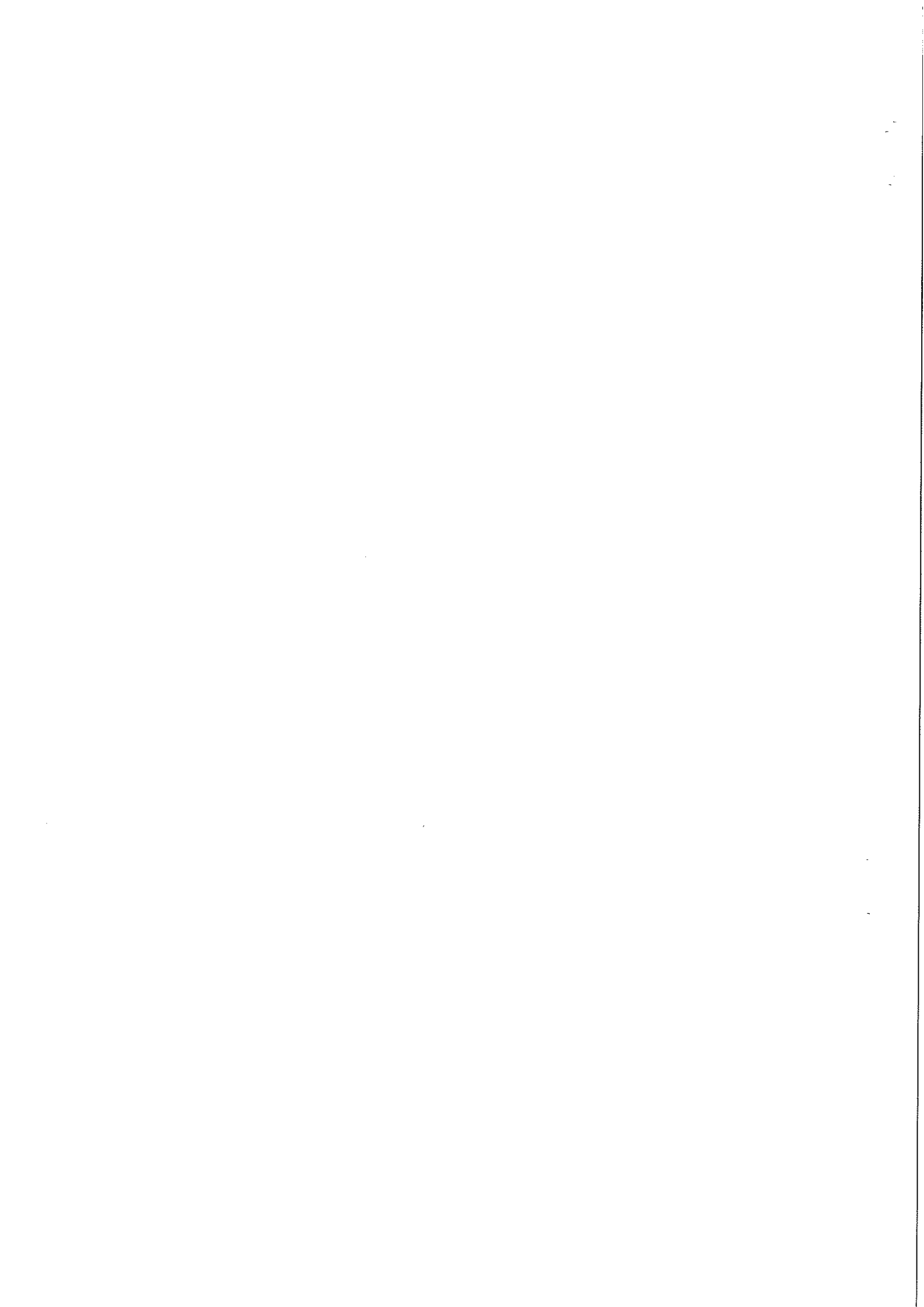

TER NAGEDACHTENIS AAN
DE IN DIT KAMP GEVALLEN
NEDERLANDSE VERZETSSTRIJDERS

1942 — 1944

À LA MÉMOIRE

DE NOS CAMARADES DE LA RÉSISTANCE NÉERLANDAISE
TOMBÉS DANS CE CAMP SUR LE SOL FRANÇAIS

DE DODE STERREN VERVOLGEN HUN BAAN *)

De wereld der concentratiekampen keert in tot zichzelf. Zij leeft thans op aarde voort als een dode ster, bezaaid met lijken.

De gewone mensen weten niet, dat alles mogelijk is. Zelfs indien de getuigenissen hun hersens dwingen dit te erkennen, dan geloven hun spieren het nog niet. De Häftlinge weten. De strijder die maanden lang in de vuurzone is geweest, heeft kennis gemaakt met de dood. De dood verkeerde tussen de Häftlinge elk uur van hun bestaan.

Hij heeft hun al zijn aangezichten getoond. Zij hebben al zijn naaktheden betast. Zij hebben de onrust als een alomtegenwoordige obsessie belcefd. Zij hebben de vernedering der slagen, de zwakheid van het lichaam onder de zweep, gekend. Zij hebben zich een oordeel gevormd over de verwoestingen door de honger. Zij zijn jarenlang voortgetogen door het fantastische décor van de ruïnes van alle waardigheid. Zij leven van de anderen afgescheiden door een ervaring, welke niet kan worden overgedragen.

De ontbinding van een gemeenschap, van alle klassen, in de stank der verwoeste waarden, is voor hen tastbaar geworden, onmiddellijke werkelijkheid als een dreigende schaduw, welke zich uitbreidt over heel de samenleving op aarde. Dit kwaad is niet te meten aan militaire overwinningen. Het is de kanker van heel een economisch en sociaal systeem. Zijn besmetting reikt nog verder dan het puin.

Weinig Häftlinge zijn teruggekeerd, en nog minder in gezondheid. Hoevelen zijn niet levende lijken, enkel nog in staat tot rusten en slapen!

Toch hebben in alle gemeenschappen van deze vreemde wereld mannen weerstand geboden. Ik denk aan Hewitt. Ik denk aan mijn kameraden: Marcel Hic, gestorven te Dora; Roland Filiatre en Philippe, weergekeerd met vernielde lichamen, maar die toch hun revolutionaire kracht hebben behouden. Aan Walter, aan Emil, aan Lorenz, gemarteld door de wetenschap, dat ook zijn vrouw in een kamp zat, en die zich toch nooit heeft laten gaan. Aan Yvonne, aan Dr Rohmer, aan Lestin, aan Maurice, een communist uit Villejuif, gekweld door de koorts, maar altijd sterk en kalm. Aan Raymond, wiens huid aan flarden was geslagen en die trouw bleef aan zijn leven. Aan Claude, aan Marcel, die, hoe uitgehongerd ook, toch de waardigheid van hun jeugd hoog hielden. Aan de jeugdige Guy, aan Robert Antelme, mijn arbeidsmakker in het bezette Parijs, en die weerkeerde als een spook, doch vol hartstochtelijke levenswil. Aan Broguet, de bakker, die altijd wist te vluchten in een kinderlijke droom. Pierre die, om te leven, gevaarlijke avonturen verzocht. Veillard, gestorven te Neue-Bremm. Aan Paul Faure, zo vol aandacht en kalm, die de kleine beslissende dingen met zoveel gemak oploste.

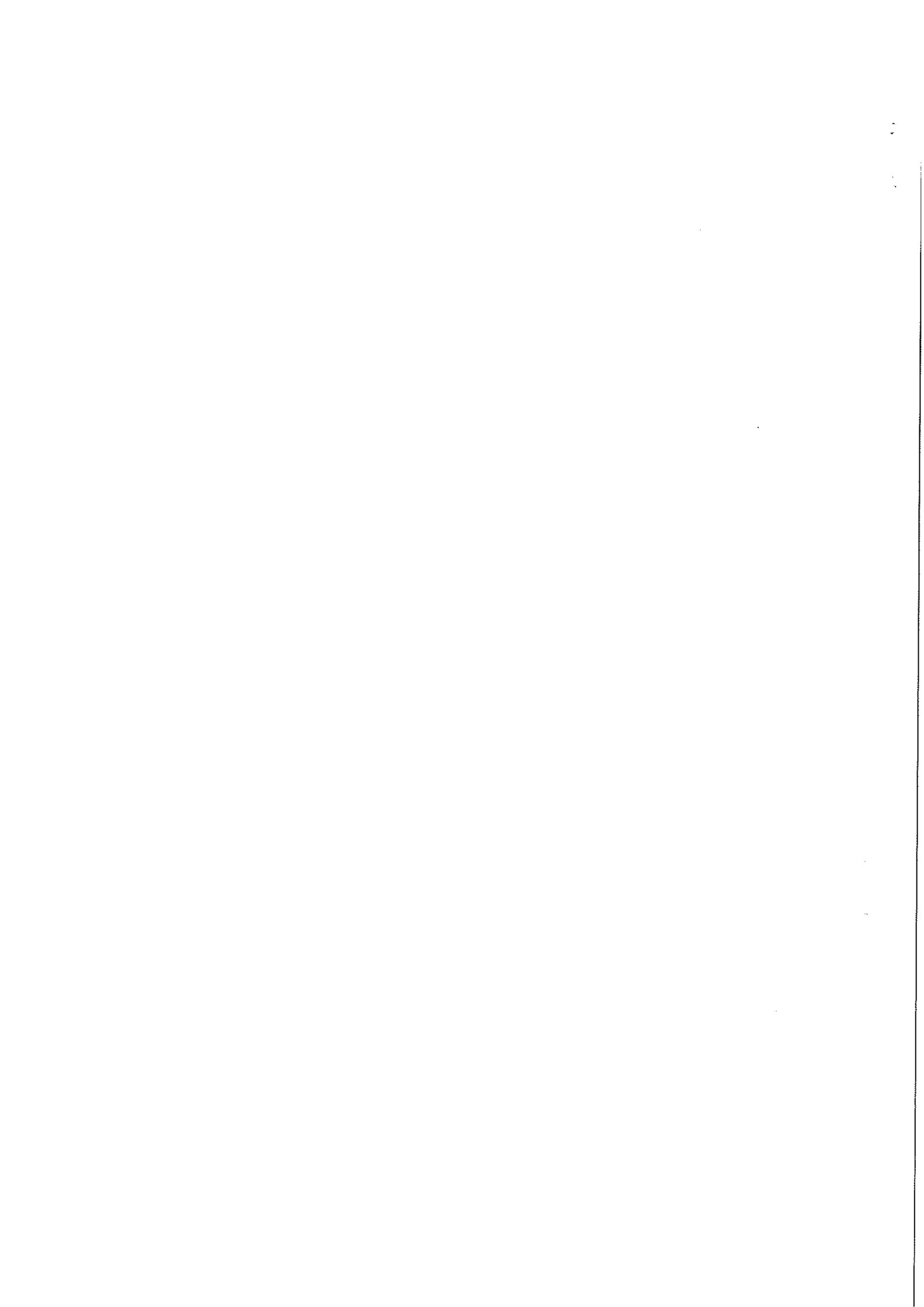
Aan Crémieux, die in de ergste ogenblikken van zijn wanhoop zijn kunst niet verloochende. Aan Martin, mijn meest intieme metgezel in de dagen des doods. Een grijsaard van zesenzestig jaren, die geen ogenblik zwak was en uiteindelijk de overwinning behaalde.
Het loon is niet negatief.

*) Fragment uit het boek van David Rousset:
"De diepte der kampen".
(D.A. Daamen - Den Haag - 1947).

*Uw roeping is: Uw volk een moeder zijn.
Dat wáárt Ge, 'n leven lang!
Nu woelt de pijn
In Uwe ziel van heel een volk van wezen.
Geen balling peilt Uw leed; U deert de schijn
Van bovenmens'lijk sterk en stil te zijn
Al schreit Uw diepste moederlijke wezen.*

anoniem vers 1942.

29 APRIL 1945: D A C H A U B E V R I J D

TOEN 32.000 UITGEPUTTE GEVANGENEN OP DE AMERIKANEN
WACHTTEN

Häftlinge! Stillgestanden! Mützen ab! Die Augen
links! Augen gerade aus! - Mützen auf. Rührt euch. -

Ik begrijp dat u deze gehate commando's rauw en vreemd
in de oren klinken. Mijn vrienden uit Dachau, Natz-
weiler, Allach en vele buitencommando's zullen zich
echter ineens verplaatst voelen in de sfeer der con-
centratiekampen. Jaren achtereen heeft hun dagelijks
bij ochtend- en avondappèl deze dwingende commando-
reeks in de oren geklonken.

Dachau, een gemeenschap met 31.452 inwoners binnen het
prikkeldraad, bestaande uit 41 verschillende nationa-
liteiten, een Babel waar de honger heerste en de dood
de opperste leider was.

Als wij nu aan Dachau terugdenken, dan is het in
een grauwe mist dat wij de brede Lagerstrasse zien
tussen de 30 barakken, waar 's-avonds de prominenten
flaneerden met hun vriendjes, keurig in door de S.S.
gestolen Auschwitz-kleren, en er tussen door de ge-
raamtes op houten sandalen in hun zebra-jasjes en
-broeken, altijd trachtend wat brood of beter werk
te krijgen.

Wij zien dan weer "Das Tor", waardoor wij binnenge-
komen waren en waarbij ons toen als eerste hoon de
woorden in het smeedijzeren hek troffen: "Arbeit macht
frei". En dan de onmetelijk grote Appelplatz, stoffig
's zomers, koud en guur 's winters bij de eindeloze
straf-appèls, de gebouwen er om heen, Effektenkammer,
Bekleidungskammer, het Bad waar per heurt 300 skelet-
achtige gestalten in stoomniveaus gehuld, moeite deden
om de luizen van de quarantaine blocks of het vuil van
een lang transport vanuit een ander kamp af te spoelen.

Duidelijker wordt het beeld, de mist trekt op. Wij
lopen er weer, langs de 8 Revierblocks waarin 3500
zieken opgehoopt lagen, overgelaten aan gevangenen-
dokters en verplegers van alle nationaliteiten, die
met ontroerende zorg, vrijwel zonder instrumentarium
en geneesmiddelen, trachtten het leven te verlengen
van uitgeputte illegalen en moegestreden partizanen,
van mannen die in hun land "neen" gezegd hadden, hoe-
wel zij wisten dat het om hun leven ging.

Wij lopen verder langs de met extra prikkeldraad
afgesloten quarantaineblocks en zien tussen de stapels
lijken, die al dagen geduldig wachten op de kar, twee
Russische jongens kwijgertje spelen.

Hoe dikwijls hebben wij zelf met de lijken gezeuld, haastig om bedden vrij te krijgen en zonder piëteit als het ging om onbekenden; met de grootste zorg als het vrienden waren, om later in Nederland tenminste die troost aan de familie te kunnen geven. Als wij mochten terugkeren. Voort, langs Block 30, het dodenblock, waar duizend man lagen en dat totaal uitstierf, maar weer met nieuwe kandidaten volgepropt werd. 1). Het zou nogmaals uitsterven.

Even een nieuwsgierige blik op de "Puff", het bordel waar Hollandse degelijkheid en het spiedend oog van dr Drost onze Nederlandse kolonie verre van hield en dan langs het Pfarrerblock waar paters en dominé's, pastoors, metropolieten en dekens, dienaren van het geloof uit alle 's Heren landen tezamen lagen; een bron van kracht voor velen die de clandestiene diensten tussen de blocks bijwoonden. Waar zijn de tijden van eenheid in de nood gebleven, waarin een communist met levensgevaar de gewijde ouwels naar stervenden in het Revier smokkelde?

De wind waait N.O. over het Dachauer Noor en een dikke walm van verbrande beenderen en vlees spreekt ten overvloede een doordringend memento mori.

Reeds lang hadden de gevangenen rekening gehouden met een bevrijding en door de verschillende nationaliteiten werd hierover voorzichtig voeling gehouden. Dit contact werd na de mislukte aanslag op Hitler in juli 1944 intenser; in beperkte mate werden wapens verborgen, de verspreiding van de clandestiene radioberichten werd beter en voorzichtiger georganiseerd, de nieuwe gevangenen (w.o. leden van de "Sippe" Stauffenberg) brachten het laatste nieuws en niemand kon vermoeden dat de gevangenschap nog bijne een jaar zou duren.

De toestand in het kamp Dachau was voor de gevangenen langzamerhand onhoudbaar geworden. Door het steeds kleiner wordende Duitse gebied werden andere kampen ontruimd en naar Dachau gevoerd. Een transport uit Buchenwald, waaronder enige Nederlanders, kwam midden april in Dachau aan. Het was 20 dagen onderweg geweest en het klinkt wellicht ongeloofwaardig, de mensen hadden gedurende 18 dagen niets te eten gekregen. Alleen de laatste dagen hadden zij rauwe aardappels gekregen, waardoor de uitgemergelde stakkers nog zieker waren geworden.

Woorden schieten tekort om de toestand in de overbevolkte blocks te beschrijven. Het kamp, dat een accommodatie had voor 9000 man, was bevolkt door 31.000 uitgeputte gevangenen. De mensen sliepen met 3 in één bed of op de grond en het was ondoenlijk vrij te blijven van de luizen, die de gevaarlijke vlektyfus verspreiden. Zodra de 400 bewoners van één kamer na weken lang hard werken ontluisd waren, kwamen er weer nieuwe Roemenen en Hongaren bij, die in korte tijd de besmetting dusdanig verspreiden, dat de vlektyfus-epidemie opnieuw slachtoffers vroeg.

Een vreemde onheilspellende ziekte, die vlektyfus. Wij wisten het wel wat het betekende, rillig zijn, hoofdpijn hebben, natuurlijk vlektyfus. Je nam bij vol bewustzijn afscheid van je vrienden, want na 2 dagen was men volkomen buiten westen en dan was het afwachten of het hart de hoge koorts kon uithouden. In de laatste 6 maanden stierf meer dan de helft der Nederlanders in Dachau. 2). Hoe hebben onze Nederlandse doktoren hun uiterste best gedaan om te redden wat mogelijk was! Dr Drost, onze vertrouwensman, en de doktoren Jonkhof en Boswijk. En wie van ons denkt op dit ogenblik niet aan Docky, onze dr Krediet, de felle patriot en zorgzame dappere vriend, die aan de vlektyfus bezweek? Aan het verlies dat geheel Nederland geleden heeft in het sterven van Dr Wiardi Beckman, de gelovige humanist en knappe staatsman? Aan allen, die de dag van de bevrijding niet mochten meemaken en aan de velen, die nog na de bevrijding bezweeken? De vlektyfus eiste 150 à 200 doden per dag!

Bij deze toestand kwam nog de grote onzekerheid waarin wij leefden. De vrijheid kwam nader, steeds meer eskaders Amerikanen en Engelsen vlogen naar München, en de Typhoons schoten buiten de muren van het kamp hun rockets met doodelijke zekerheid op de SS-troepen van de grote Dachau-kazerne. Maar de executies gingen door, een groep Russen werd opgehangen en de Franse generaal Delestrin werd 5 minuten nadat hem was medegedeeld dat hij als Ehren-Häftling met anderen op transport zou gaan, reeds geëxecuteerd.

Ik herinner mij nog hoe Fédetof, een handige, vrolijke tank-chauffeur uit het Rode Leger, mij 'smorgens hielp met het uitzoeken van het ontluisde wasgoed, toen hij plotseling naar het bureau van de Vernehmungsführer Bach geroepen werd. Fédetof kwam niet meer terug. 's Avonds kreeg de Block-oudste de melding "Ein Abgang durch Tod". Fédetof was opgehangen. De Russen zeiden niet veel en deden stil hun werk.

De Nederlandse NN-ers dachten: wanneer zal onze beurt komen? De NN-ers waren de zgn. Nacht- und Nebel-gevangenen die behoorden tot de derde Stufe, de groep die het eerst in aanmerking kwam om gelijkwideerd te worden. Dat dit inderdaad zo was, bleek uit een lijst met de namen van 837 gevangenen, die het eerst terechtgesteld moesten worden als er opstand in het kamp dreigde. Het waren alle oud-Spanjestrijders, de NN-ers, de meesten communisten en de vertrouwenslieden van de verschillende nationaliteiten.

Inmiddels had zich in het geheim onder leiding van de Canadese Lt. Comm. Patrick O'Leary 4) een comité uit gevangenen gevormd om de maatregelen voor te bereiden die een likwidatie door de SS zo mogelijk zou voorkomen, een internationale kamppolitie te vormen en contact op te nemen met de naderende bevrijders. Ik maakte als toenmalig vertrouwensman van de Nederlanders deel uit van het international prisonerscommittee en ik herinner mij dat de nachtelijke vergaderingen niet minder spannend waren dan die uit onze Nederlandse illegale tijd. Kalde aan de vier dappere Engelsen en de enige Amerikaan, die samen met Oostenrijkse en Duitse oud-Spanje-strijders hun leven in de laatste dagen herhaaldelijk op het spel gezet hebben voor hun mede-gevangenen.

Tot het laatst toe bleef er grote onzekerheid; wij kenden de SS maar al te goed en wisten dat er een bevel van Heinrich Himmler bestond van 14 april, dat als volgt luidde:

"Van overgave kan geen sprake zijn. Het kamp moet onmiddellijk geëvacueerd worden. Geen gevangene mag levend in de handen van de vijand vallen. De gevangenen hebben zich tegen de burgerbevolking van Buchenwald beestachtig gedragen".

De verwarring werd groter; op 26 april te 12 uur kwam het bevel aan het gehele kamp van 32.000 man om dadelijk voor evacuatie aan te treden. Wij hoorden reeds het kanongebulder in de verte; dus lijdelijk verzet plegen en niet gaan. Een 20-tal krankzinnige gevangenen werd uit het Revier weggehaald en afgemaakt zoals men de wilde dieren uit een dierentuin bij het naderen van de vijand doodschiet. Het aantal doden per dag liep op tot 800.

Op 27 april om 4 uur 's middags werd mij gelast bij de commandant Ruppert in het Jourhaus te komen. Vrienden drukten mij de hand ten afscheid. Op de verlaten Lagerstrasse zag ik père Phily en Arthur Haulot, de vertrouwensmannen van de Fransen en de Belgen. Een kleine opluchting; maar wat voerde Ruppert tegen de "Westmächte" in zijn schild? Vlak bij het poortgebouw zagen wij - als een bevrijding - een groot aantal witte vrachtauto's met een rood kruis. Het Internationale Rode Kruis!

Voedsel, evacuatie, veiligheid? Ruppert deelde ons - in bijzijn van een Zwitserse gedelegeerde 3), die heel ongegeneerd op een tafel een sigaret zat te roken mede, dat voor onze mensen pakketten aangekomen waren. Bij de uitdeling kon ik de Zwitser een papier toestoppen, waarop:

"1500 doden sedert 1 januari 1945, waaronder 252 Nederlanders. Thans nog 558 Nederlanders in leven (naamlijst hierbij) waarvan 120 in het Revier en 200 ernstig ondervoed. Sedert 1 september 1944 ontvingen Nederlanders slechts 1 maal één pakket van het Rode Kruis.

"Toestand heel slecht; dadelijk hulp geboden".

Onophoudelijk loeiden de sirenes voor luchtalarm en voor het eerst langgerekt: "Panzerspitzen im Angriff".

Een Fieseler Storch daalde op de Appelplatz en steeg later weer op met de laatste meldingen van Ruppert aan zijn hoogste chef. Er was nog maar voor één dag voedsel; en Ruppert speelde nog steeds met de gedachte om de 837 gevangenen te laten fusilleren.

Een scherpe lucht van blootakool waait over het kamp. Het is van de berg lijken bij het crematorium, dat niet meer functioneert.

Doodmoe gaan wij slapen.

Onze bevrijding viel op zondagmiddag 29 april en wel een dag eerder dan de Amerikanen van plan geweest waren een aanval op het kamp te doen. Het was ons ter ore gekomen dat op 29 april des avonds het gehele kamp van rond 30.000 man zou moeten aantreden om gemित्रailleerd te worden, terwijl brandbommen op de 3.000 zieken in het hospitaal geworpen zouden worden.

Enige moedige gevangenen ontsnapten en braken door naar de Amerikaanse linies om onmiddellijke bijstand te verzoeken. De Amerikaanse commandant beloofde eerst de volgende dag te zullen komen, doch begreep tenslotte de noodzakelijkheid om met zwakkere krachten van shocktroops de aanval op het kamp te wagen.

Toen wij die zondagmorgen 29 april opstonden, was het een overweldigend gezicht buiten het kamp de witte vlag te zien waaien. De mitrailleurcurs uit de Miradors bleven echter dreigend op het kamp gericht.

's Middags 3 uur werd het schieten over en weer heviger; wij zagen over de omheining in de verte de Amerikanen langzaam het kamp naderen, vurend naar de Miradors, waaruit ondanks de witte vlag, teruggeschoten werd.

Eindelijk, eindelijk zagen wij door de tralies van de zware hekken van het poortgebouw de bevriende Amerikaanse helmen nader komen. De eerste Amerikaan die om 5.28 uur binnen kwam, werd op de schouders van de gevangenen rondgedragen. Zijn tommygun hield hij argwanend in de aanslag, hij lette niet op de uitgelaten juichende menigte onder hem, maar keek spiedend naar de hoge stenen wachttorens, waarin zich nog SS-ers bevonden. En de tweede Amerikaanse helm, die binnen de poort kwam, werd gedragen door een slank blond meisje, een Amerikaanse oorlogsverslaggeefster. Op dat moment werd uit de Mirador, waarvan de witte vlag woei, op de juichende gevangenen geschoten. Gebukt en toch tegen elkaar lachend vluchtten de duizenden van de appelplaats weg. Ik voelde een zware slag tegen mijn hoofd en een schampschot deed het bloed over mijn gezicht stromen. Snel rende ik naar het Revier, waar de Poolse dokter voor het open raam - want wij wilden alles zien - de wond hechtte.

Wat wij zagen zal ik nooit vergeten. Achter elkaar met opgeheven handen kwam de SS de toren uit; werd tegen de buitenmuur geplaatst en stuk voor stuk neergelgd.

Er was geschoten uit de toren waarvan de witte vlag woei; er bestond geen genade. Wij wisten echter dat deze SS-ers behoorden tot een jonge lichter van de Wehrmacht die eerst nadat de werkelijke kampbewakers twee dagen tevoren vertrokken waren, tot SS-ers waren gepromoveerd. Het was echter geen ogenblik om hier lang bij stil te blijven staan; wij waren vrij en wij leefden.

Wij lieten enige Amerikanen snel door de zalen van het Revier lopen om de zieken te overtuigen dat ook zij bevrijd waren. Lachen en tranen. Enkel stierven op dat moment.

De Amerikanen zagen het crematorium waar 2000 uitgeteerde lijken lagen. Ons zei dit niet veel meer; wij waren dat alles al lang gewend; zij, die in het zwaarste vuur van de Siegfriedlinie geweest waren, verbleekten. Zij zagen gaskamers ingericht als een onschuldige badinrichting met douche waaruit, nadat de deuren hermetisch gesloten waren, het gas stroomde en de tegenover liggende deur toegang gaf tot de verbrandingsovens van het crematorium. Zij zagen die afdelingen van het hospitaal, waar proeven op levende gevangenen genomen werden, waar kunstmatig malaria opgewekt werd en de dodelijke proeven met het warme en koude waterbad werden gedaan.

Die nacht verbleef ik met een sergeant en enige soldaten in het poortgebouw. Het schieten ging onverminderd door, granaten floten over ons heen; de SS-divisie Viking deed nog een poging om het kamp te heroveren. Wij aten candy en rookten Prince Albert tabak.

Als vertrouwensman werd ik gesteund door het viertal Cox, van Lanschot, Maliepaard en Rost.

Het thans legale International Prisoners Committee stond gereed en vergaderde reeds dezelfde avond om 9 uur.

Even tevoren was de slecht bekend staande Lager-oudste I, de Armeniër Manzarjian, door de gevangenen gearresteerd en doodgeschoten.

Het Comité besloot éénnstemmig om thans de vertegenwoordiger der Russen, die zich uit begrijpelijke veiligheidsoverwegingen niet met het ondergrondse I.Pr.C had ingelaten, als lid op te nemen. Op verzoek van voorzitter Patrick O'Leary 4) ging ik hem in zijn Block afhalen.

Met luide stem riep ik in zijn Stube de naam Michailof af. Uit een bovenbed verscheen een lange ernstige man van plm. 48 jaar. Hij bleek generaal te zijn. Omstuwde door juichende Russen begaven wij ons naar de vergadering.

Onder het gedreun van het geschutvuur werd de voedselpositie, de ontluizing, de arrestatie van verraders en de uitbreiding van de kamppolitie besproken.

Allerwege werden voor vertrouwensposten Nederlanders gevraagd, thans gewaardeerd om hun rust en taalenkennis. Voorbij de tijden dat wij, die nooit pakketten kregen, de have-nots van de kampen waren en zelden een leidende functie konden verwerven! De kamppolitie bestond grotendeels uit Nederlanders, onder commando van Hans Gerritsen.

De 30ste april werd een grootse demonstratie van de eenheid der Nederlandse gevangenen; wij zagen daarin toen een belofte voor de toekomst. Alle Nederlanders schaarden zich achter onze nationale vlag toen deze plechtig naar de appèlplaats werd gedragen en aldaar door Van Dedem onder het zingen van het Wilhelmus aan de vlaggemast gehesen werd, waarbij het orkest van Piet van den Hurk voor het eerst ons volkslied speelde. Een telegram van trouw en aanhankelijkheid aan de jarige Prinses Juliana werd aan de Amerikaanse commandant voor verzending ter hand gesteld.

Op die dag werden ook onze vrienden in Allach bevrijd.

Dankdiensten werden geleid door Nederlandse domine's en priesters.

De sterfte in het kamp bleef onrustbarend en verlangend zagen wij uit naar contact met het vaderland. Doch toen vrijwel alle landen hun militaire missies gezonden hadden om de evacuatie voor te bereiden, vroegen wij ons af of het niet bekend was dat een zo groot aantal politieke gevangenen in Dachau naar Nederland terug verlangde. Het prachtige initiatief van twee aalmoezeniers en hun chauffeur uit Nijmegen, die op 11 mei per auto hun deken Teulings kwamen halen, bracht het eerste contact met het vaderland.

Na een reis van drie dage. door het verwoeste Duitsland kwam ik in Nederland aan en de 14e mei riep ik mijn vrienden in Dachau over de radio van Herrijzend Nederland toe: "Houdt goede moed, het apparaat is in beweging, wij komen u halen!"

Het is de steun van Z.K.H. Prins Bernhard geweest, die de stoot gegeven heeft tot een spoedige hulpverlening. Hij begreep dat de ondervoeding gedurende jaren, de dunne kleding, de ziekten en de beestachtige behandeling onze gelederen gedund had en dat een snelle repatriëring veel goed kon maken van het leed, ondergaan door hen die jarenlang gestreden hadden tegen het Nationaal-Socialisme en honderden van hun landgenoten machteloos hadden zien sterven.

Het Militair Gezag in Noord-Brabant, in samenwerking met onze medegevangene van Lanschot, leverde de voor die tijd geweldige prestatie om een auto-colonne van 60 vrachtwagens en 5 ziekenauto's samen te stellen, die een week later uit Nederland vertrok.

Op 24 mei kwam deze colonne in Dachau aan (Pater van Gestel was trouw bij onze mannen gebleven) en vóór de maand ten einde was, hadden onze mensen die vervoerd mochten worden, zomede 200 beroeps-officieren uit Tittmoning die wij een plaatsje konden bieden, het vaderland bereikt. Op 1 juni kwam ik voor de tweede maal thuis, voorgoed.

Wie onze Dachau-krant 5) uit de bevrijdingsdagen naleest, ziet alles als in een droom. En het beschrijven van Dachau is zo moeilijk als het nauwkeurig naververtellen van een droom....

Luisteraars, wij oud-gevangenen die het voorrecht hebben weer gezond te zijn en ons werk te mogen doen, hebben een ernstig verzoek aan u. Velen zijn niet zo gelukkig als wij, hun gezondheid is zwaar getroffen, zij voelen zich door de ondergane indrukken niet thuis in onze samenleving, zij proberen aan het werk te komen en keer op keer stoten zij het hoofd. U moet zich kunnen indenken welke psychische schok het aan sommige naturen gegeven heeft om meermalen ervan getuige te moeten zijn dat een mede-gevangene opgehangen werd. Dit alles woelt nog in deze mensen en u moet ze helpen. Helpen met Uw warme belangstelling, met uw invloed en relaties, om hen weer tot het leven terug te brengen.

Vrienden uit Dachau! Wij buigen ons in eerbied voor hen die vielen voor een ideaal. Voor hun geloof of hun wereldbeschouwing, voor Koningin en vaderland. De herinnering aan deze strijders legt ons de plicht op hun werk voort te zetten, alle krachten te geven voor de opbouw van ons zo zwaar getroffen vaderland. Indien wij de geest van saamhorigheid, die in de ontberingen van de kampen tussen verschillende rangen en standen is ontstaan, thans kunnen uitdragen, indien wij ernstig streven naar een wederzijds begrip voor sociale rechtvaardigheid en godsdienstige overtuiging, dan, maar alleen ook dan is hun offer niet tevergeefs geweest. Een in zichzelf verdeeld Nederland kan zijn doden niet eren, zij verlangen van ons een brede blik en een taaië energie om hiermede te herstellen wat door de vijand vernield werd. Wij verzekeren hun kinderen, hun vrouwen en hun ouders, dat zij steeds in deze zin in ons leven zullen blijven voortbestaan.

Radiorede 29 april 1946. W.A.H.C.Boellaard.

- 1) Goethe in Dachau, Nico Rost, uitg.Veen, Amsterdam.
- 2) Het Informatiebureau van het Nederlandse Rode Kruis registreerde dat van 1941 af + 2000 Nederlanders in Dachau zijn geweest. Er zijn er in de loop der jaren 780 gestorven.
- 3) Documents sur l'activité du Comité International de la Croix-Rouge, Genève - Février 1946.
- 4) alias van de Belgische arts Dr Albert Guérisse.
- 5) "De stem der lage landen", Redactie Hoornik, Rost, van Hassalt (†).

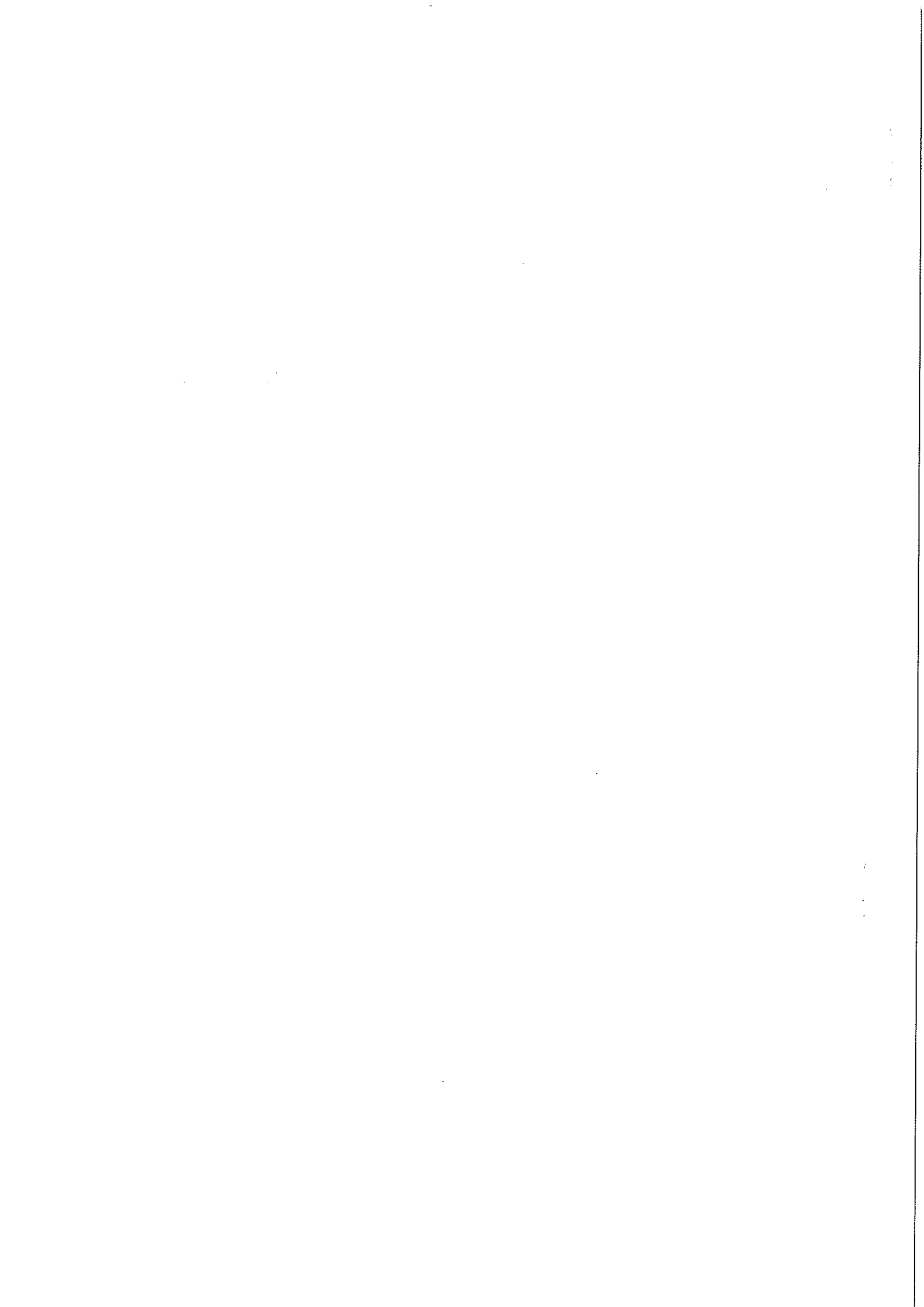
Elke avond als wij gingen slapen
zeiden wij, alweer een dag voorbij.
God heeft voor de vrijheid ons geschapen,
niet voor deze blinde razernij.

Elke morgen als wij wakker werden
zeiden wij: alweer een nacht voorbij,
vogels die de bek wijd opensperden,
hongerend om vrij te wezen, vrij.

En ik zeg je: nu nog elke avond
als ik inslaap, denk ik: ik ben vrij,
dank ik God die goed is, voor de gave
van de grote vrijheid over mij.

En ik zeg het nu nog elke morgen
na de zwarte dromen: ik ben vrij,
om de doden in mijn hart geborgen,
omdat zij gestorven zijn voor mij.

Gedicht uit de bundel van J.W.Schulte Nordholt:
"Een lichaam van aarde en licht"
(Bert Bakker/Daamen N.V. - Den Haag).

I N H O U D

- Inleiding
- Ter nagedachtenis aan onze in Natzweiler gevallen vrienden
- De dode sterren vervolgen hun baan
- Uw roeping is: Uw volk een moeder zijn
- 29 april 1945: "Bevrijd"
- Gedicht: "...elke avond als in inslaap, denk ik: ik ben vrij".

